

MAVZER

Dr. Ali Serdar Mete

Alman markası Mauser'in ve markayı meydana getiren Wilhelm ile Paul Mauser Kardeşler'in soyadının Türkçeleşmiş halidir. İsmi'nin Türkçe telaffuzu ve Osmanlı harfleriyle (رزوم) yazımı Mavzer tabirinin yerleşmesini kolaylaştırmıştır. Günümüzde av ve spor maksatlı kullanılan Mauser'in ünü, firmanın 19. yüzyılın sonlarından itibaren ürettiği harp tüfeklerinden gelmektedir.

Oberndorf am Neckar [Oberndorf]'da dünyaya gelen Mauser Kardeşler, babaları gibi *Kraliyet Silah Fabrikası*'nda (*Königlich Württembergische Gewehrfabrik*) silah ustası olarak çalışmış, burada bilgi ve becerilerini geliştirmişlerdi. 1859'dan itibaren sürdürdükleri çalışmalar, zamanla Alman ordusunda kullanılan tek atımlı piyade tüfeğinin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaştı. Johann Nikolaus von Dreyse tarafından tasarlanan ve *Dreyse Tüfeği* olarak bilinen iğne ateşlemeli (*Zündnadelgewehr*) bu tüfek, Fransa ile yapılan savaşta (1870-1871) Almanya'nın başarısında önemli rol oynamıştı. Bu durum silahın geliştirilmesinin hem askerî hem de ticari açıdan kârlı olacağı anlamına geliyordu. Sürdürülen yoğun mesai neticesinde kusursuz çalışan bir tasarıma ulaşan ve Mauser Kardeşler'in *Deutsches Infanteriegewehr M71 (System Mauser)* adını verdikleri piyade tüfeği 1871'de üretildi ve ilk siparişini Mayıs 1872'de aldı. Mauser Kardeşler, başlangıç modeli olan M71'i seri olarak üretmek ve ürün çeşitliliğini artırmak için yeni bir tesise ihtiyaç duydu. Bunun üzerine Oberndorf'ta eski bir Katolik kilisesi satın alındı ve burası üretim tesisine dönüştürüldü. Burada 23 Aralık 1872'de kurulan *Gebrüder W. & P. Mauser* firmasıyla tüfek üretimine devam edildi. Firma 1873'te *Gebrüder Mauser & Cie*, 1874'te *Gebrüder*

Mauser GmbH adını aldı. Kurumsal yapısı güçlenen Mauser, 25 Mart 1876'da ilk dış siparişini alarak Çin'e 26.000 adet M71 tüfeği ihraç etti. Çin siparişini, 14 Şubat 1881'de alınan 120.000 tüfeklik Sırp siparişi takip etti. Yeni pazar arayışı içindeki Mauser Kardeşler'in Çin'e ve Sırbistan'a yaptıkları satışlar Alman sanayisinin yurtdışı pazarlarda kendine yer bulma çabasının önemli sonuçlarındandı. Bunun yanı sıra sanayi birlikleri ve bankalarla tesis edilen iyi ilişkiler, firmanın silah ihracatının artmasını sağladı. Söz konusu ticari ve teknik iş birlikleri ürün geliştirme açısından da Mauser'in elini güçlendirmekteydi.

Wilhelm Mauser'in 1882'de ölümüyle şirkettin tüm sorumluluğunu Paul Mauser üstlendi. Mauser'in de dâhil olduğu endüstri kuruluşlarının Alman devletiyle sürdürdüğü koordineli çalışmalar, Alman silahlarını dünya pazarında aranan ürünler haline getirdi. Alman ordusunun başarılarına önemli katkısı olduğu bilinen bu silahlar, modernizasyona ihtiyaç duyan devletler için diğer Batılı üreticilere bir alternatif olarak rekabeti de artırmaktaydı. 1880-1890 arasında *Doğu'ya Doğru (Drang nach Osten)* sloganıyla Çin, Japonya, Rus Çarlığı, İran ve Osmanlı İmparatorluğu gibi devletlere yönelik izlenen Alman devlet politikası, Alman silah sanayisinin de pazar hedefleri arasındaydı.

93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda yaşanan ağır yenilgi Osmanlı yönetimini sürdürülen askerî ıslahatları gözden geçirmeye sevk etti. 1878 Berlin Antlaşması sonrasındaki diplomatik yalnızlık, Osmanlı idaresini Almanya ile doğal bir yakınlaşmaya yönlendirdi. Osmanlı'nın denge politikası çerçevesinde Almanya'yla geliştirdiği diplomasi, Alman silah sanayisinin Osmanlı pazarındaki payını artırdı. Nitekim Krupp topları ve Mauser tüfekleri kısa sürede Osmanlı ordusunun

kadro silahları haline geldi ve bu silahlar için gerekli olan mühimmat ile donanım da Almanya'dan tedarik edildi.

Osmanlı ordusunun modernizasyonu için görevlendirilerek 1882'de İstanbul'a gelen Alman İslah Heyeti, iki devlet arasındaki ilişkileri askerlik alanında en üst seviyeye taşıdı. Heyetin temel görevi Osmanlı ordusunu Prusya Sistemi'ne göre yeniden düzenlemektir. Alman subayların Alman silahlarını tavsiye etmeleri ve alımını desteklemeleri yeni modernizasyon sürecinin doğal sonucu oldu. Heyetteki *Goltz ve Kamphöven*er gibi güçlü üyelerin Osmanlı makamları üzerindeki etkisi silah alımlarında Alman üreticiler lehine psikolojik bir avantaj sağlamıştı.

Osmanlı Harbiye Nezareti ile 9 Şubat 1887'de yapılan satış anlaşması Mauser firmasının tarihinde en önemli gelişmelerden biri oldu. Paul Mauser ve Isodor Löwe'nin İstanbul ziyaretinin ardından gerçekleşen bu anlaşmayla; Mauser ve Löwe ortaklığı Osmanlı ordusu için 500.000 adet mükerrer ateşli piyade tüfeği ve 50.000 adet karabina üretmeyi taahhüt ediyordu. Böylece Paul Mauser, yeni pazarlara açılmak konusunda, en büyük başarıyı Osmanlı siparişiyle yakalamış oldu. Rakipleri ve onların İstanbul'daki diplomatik temsilcilerinden önemli itirazlar gelse de Paul Mauser'in aldığı ilk siparişten sonra Osmanlı ordusunda eski tüfeklerin yerini hızla yeni Mauser tüfekleri almaya başladı.

Mauser, sürgülü mekanizma sisteminde -Osmanlı tabiriyle "*Mavzer Sistemi*"nde- çalışan silahlara teknik açıdan öncülük ettiğinden özellikle Avrupa'da üretilen mükerrer ateşli tüfekler içinde önemli bir yere sahipti. Özgün tasarımı ve teknik üstünlüğüyle 200'ü aşkın patente sahip olan Mauser, dünya silah sanayisinin de en popüler markaları arasındaydı. Bu sebeple birçok ordunun envanterinde Mauser tüfekleri bulunmaktaydı. Mauser yönetimi, farklı

ülkelerin orduları tarafından kullanılan silahları birbirinden ayırmak için markanın önüne ülkenin adını getirmeyi uygun görmüştü. Bu yöntemden hareketle Osmanlı Devleti'ne satılan tüfeklere de *Türken Mauser (Türk Mavzeri)* adı verildi. Sipariş edilen Türk Mavzerleri'nin üretimini ve İstanbul'a sevkini denetlemek için Osmanlı hükümeti tarafından bir satın alma komisyonu görevlendirilerek Oberndorf'a gönderildi. *Mavzer Muayene Komisyonu* olarak adlandırılan bu komisyonda, ateşli silahlar alanında uzmanlaşmış Osmanlı subayları bulunmaktaydı. Bu komisyon 11 Mart 1887'de Oberndorf'a ulaştı. Kadrosu zaman zaman güncellenen bu heyet, Osmanlı ordusu için üretilen silahların kalite kontrolü ve teslimat süreçlerini denetlemek, yeni ürünleri yerinde görüp merkezi bilgilendirmek ve yeni model silahların temin edilmesinden de sorumluydu. Sivil memurların da görev yaptığı bu komisyon 1914'e kadar satın almaları yönetmiş, yapılan işlerin tamamını ilgili makamlara raporlayarak sürecin takip edilmesini kolaylaştırmıştı. İlk siparişin tadiliyle belirlenen 7,65mm çaplı *Türk Mavzeri* artık Osmanlı Piyadesi'nin ana muharebe silahı oldu. Mauser, Osmanlı ordusuna tüfek satarken aynı zamanda bu tüfeklere ait teçhizat ve mühimmatı da sağlamaktaydı. Mauser ve Löwe ortaklığının öncülük ettiği ve *Deutsche Waffen und Munitionsfabriken (DWM)* adıyla kurulan birlik, özellikle barut ve fişek satışını yönetti. Keza Waffenfabrik Mauser AG yüz milyonlarca cephanenin satılmasını sağladı.

Mavzer tüfeklerini Almanya'dan ithal eden Osmanlı yönetimi bu silahları kendi imkânlarıyla üretmek için de çaba sarf etti. Mavzer Muayene Komisyonu'nda görev yapmış olan Mahmut Şevket Paşa, Harbiye Nazırı ve Sadrazam olduğu dönemlerde Mavzer tüfeklerinin İstanbul'da üretilmesi için çalıştı. *Muaddel Mavzer* adıyla Osmanlı tesislerinde

üretilen tüfek miktarının yaklaşık iki yüz bin adet olduğu tahmin edilmektedir. Mavzer tüfekleriyle donatılan Osmanlı ordusu 1897 Teselya Zaferi'nden Balkan Hezimet'i ne kadar tüm savaşlarda ve asayiş olaylarında bu tüfekleri kullandı. İmparatorluğun son savaşı olan I. Dünya Savaşı'na da Mavzer tüfekleriyle girildi.

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun savunma başarısı, savaşın seyrini değiştirdi. Çanakkale Zaferi gibi önemli başarılarla, lojistik alt yapıdan taktik ve komutaya kadar tüm aşamalarda iyi işleyen bir askerî yapı sayesinde ulaşılmıştı. Savaş boyunca düşmana karşı ateş üstünlüğü sağlayan mavzerler, Osmanlı askerinin süngü hücumlarında da ününe ün kattı. Ancak alınan önemli başarılarla rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştan mağlup ayrıldı. Ateşkes Antlaşması'nı takip eden günlerde İtilaf Devletleri Osmanlı ülkesini işgale başladı. İşgale karşı Anadolu'da görülen bağımsızlık hareketleri Mustafa Kemal Paşa önderliğinde sürdürülen Kurtuluş Savaşı'na dönüştü. Bu savaşta eldeki tüm silahlar kullanılırken Mavzer tüfekleri Türk askerinin ana piyade tüfeği olmuştu.

Çetin bir kurtuluş mücadelesinin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, birçok kurumu Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralmıştı. Osmanlı ordusundan devralınan kadro ve diğer tüm maddi unsurlar da Cumhuriyet ordusunun temelini teşkil etti. Ordunun silah ve teçhizat ihtiyacını karşılamak için atılan adımlar atölye düzeyindeki üretim tesislerinin giderek güçlenmesini sağladı. Merkezi Ankara'da olan Askerî Fabrikalar Umûm Müdürlüğü bünyesinde kullanılmak üzere, 1923'te Tophane'de kalan tüfek imalathanesi tezgâhlarının Ankara'ya nakline başlandı. Bu tezgâhlardan arızalı olanlar tamir edilerek Ankara Silah Fabrikası'nda *kundak imalathanesinin* üretime geçmesi sağlandı. Tüfek imalatından ziya-

de tamirat ve bakım işlerinin yapıldığı bu fabrikada 1932'den itibaren Türk Mavzerleri'nin (7,65 mm) namluları 7,9 mm'ye çevrilmeye başlanmış ve üç yılda 62.000 namlu değiştirilmişti.

1934'te Kırıkkale Tüfek Fabrikası, Ankara'daki tüfek fabrikasını günde 100 tüfek üretecek kapasiteye yükseltecek şekilde desteklemek maksadıyla kuruldu. Bu fabrikada yerli üretime geçilebilmesi için Almanya'dan yeni tezgâhlar satın alındı. Kırıkkale'deki fabrika geliştikçe Ankara ve diğer illerdeki tesisler de bu fabrikaya nakledilerek üretim merkezileştirilmeye çalışıldı. 1939'dan itibaren yerli parçalarla tüfek imal edilmeye başlansa da Mavzer tüfeklerinin namlu değişimi işlemi 1950'li yıllara kadar devam etti. 1932-1950 yılları arasında namlusu değiştirilerek kullanımına sunulan Mavzer tüfeği miktarı 150.000 adede ulaşmıştı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara ve Kırıkkale Tüfek Fabrikaları'nda üretilen/dönüştürülen ve *Model 38 Türk Mavzeri* olarak bilinen tüfekler, Türkiye'de askerî maksatla kullanılan son Mavzerler oldu. Bu tüfekler, uzun süre Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyacını karşılarken aynı zamanda millî savunma sanayisinin gelişiminde de önemli rol oynadı. 1887'de gelen ilk Mavzer'den itibaren Türk Mavzeri olarak anılan altı farklı model tüfek kullanılmıştı.

Günümüzde en prestijli avcılık ve spor maksatlı tüfeklerden olan Mauser, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Türk askerî ve toplumsal hayatında kendine yer buldu. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devredilen bu silahlar, Amerikan Yardımı kapsamında gelen M1 Garand tüfeklerinin kullanılmaya başlamasıyla yavaş yavaş kadro dışı bırakıldı.

Türk ordusu tarafından artık kullanılmasa da Mavzer; askerlik yapan her erkeğin zaten bildiği, gazi çetecilerin hikayelerini anlattığı bir efsaneye dönüşmüştü. Hatta bir dönem eşkıyanın eline geç-

mesiyle efsaneye korku unsuru da eklemiş oldu. Adına türküler yazılan Mavzer tüfekleri askerî kullanım sona erdikten sonra bekçilere ve orman kol-

cularına dağıtılınca halk arasındaki efsanevi adı da gözle görülür hale gelmiş oldu.

Ekler

Tablo 1- Osmanlı Ordusunda Kullanılan Türk Mavzerlerinin Teknik Özellikleri

Model	1887 Türk	1890 Türk	1893 Türk	1903 Türk	1905 Türk (K)
Çap	9,5 x 60 mm	7, 65 x 53 mm	7, 65 x 53 mm	7, 65 x 53 mm	7, 65 x 53 mm
Toplam Uzunluk	125,38 cm	123,44 cm	123,44 cm	123,44 cm	105,16 cm
Namlu Uzunluğu	76,13 cm	74 cm	74 cm	74 cm	55 cm
Ağırlık	4,22 kg	3,99 kg	3,99 kg	3,99 kg	3,75 kg
Çalışma Prensipleri	Sürgülü (Bolt Action)	Sürgülü (Bolt Action)	Sürgülü (Bolt Action)	Sürgülü (Bolt Action)	Sürgülü (Bolt Action)
Kullanım	Sağ El	Sağ El	Sağ El	Sağ El	Sağ El
Besleme	Şarjör- 8 fişek-(- Hazne içinde gizli)	Şarjör-5 fişek-Kutu	Şarjör- 5 fişek-(- Hazne içinde gizli)	Şarjör- 5 fişek-(Hazne içinde gizli)	Şarjör- 5 fişek-(Hazne içinde gizli)
Menzil	1.600 m.	2.000 m.	2.000 m.	2.000 m.	2.000 m.
Belirleyici İşaretler	Tuğra	Tuğra	Tuğra	Tuğra ve Ay-Yıldız	Tuğra

Tablo 2- 1887 ve 1911 Yılları Arasında Osmanlı Ordusu İçin Üretilen Mavzer Tüfeklerinin Miktar ve Modellerini Gösterir Tablo

Tarih	Model & Çap	Cinsi	Adet
1887	M.1887 9.5 mm	Piyade Tüfeği	270.000
1887	M.1887 9.5 mm	Karabina	4.000
1890	M.1890 7.65 mm	Piyade Tüfeği	280.000
1893	M.1893 7.65 mm	Piyade Tüfeği	201.000
1895	M.1893 7.65 mm	Karabina/Örnek(10'lu Şarjör)	5
1903 – 1905	M.1903 7.65 mm	Piyade Tüfeği	200.000
1904	M.1903 7.65 mm	Donanma Tüfeği	406
1907	M. 1903 7.65 mm	Piyade Tüfeği	7.617
1908	M.1905 7.65 mm	Karabina	15.000
1909	M.1905 7.65 mm	Karabina	15.000
1911	M.1903 7.65 mm	Piyade Tüfeği	1.100
TOPLAM			994.128

Kaynakça

- ATASE (Millî Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi)
BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi)
BOA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi)
OS-NM (Oberndorfische Stadtarchive-Nebenarchiv Mauser)
Ahmed Ali. *Piyâde Efrâd Dersleri No.3 Küçük Çaplı Mavzer Tüfengi ve Usûl-i Tathîr*. İstanbul: Mekteb-i Harbîye Matba'ası, 1328.
Âsâkir-i şâhânenin Piyâde Sınıfına Mahsûs 87 Modeli Mükerrer Ateşli Mavzer Tüfengi. İstanbul: Mekteb-i Fünûn-ı Harbîye-i Şahâne Matba'ası, 1888.
Ball, Robert W.D. *Mauser Military Rifles of the World*. 4. bs. Iola: Gun Digest Books, 2006.
Erickson, Edward ve Mesut Uyar. *Osmanlı Askeri Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
Forrest, Michael. *Şahi Toplarından Savaş Gemilerine Çanakkale Boğaz Savunması*. Çev. İsmail Hakkı Yılmaz. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
Gencer, Ali İhsan, Ali Fuat Örenç ve Metin Ünver. *I/Belgeler Türk-Amerikan Silah Ticareti Tarihi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2008.
Haas, de Frank, *Bolt Action Rifles*. 3. Baskı, Iola: DBI Book, 1995.
Kıış, Salih. *Osmanlı'da Alman Ekolü Von der Goltz Paşa (1883-1895)*. Konya: Palet Yayınları, 2017.
Küçük Çaplı Mavzer Tüfenkleri. Matba'a-i Orhanîye, İstanbul 1311.
Küçük Çaplı Mavzer Tüfenklerine Mahsus Atlas. Matba'a-i Osmanîye, İstanbul 1321.
Mahmud Şevket. *Mükerrer Ateşli Tüfenkler*. Karabet Matba'ası, İstanbul 1308.
Matchhoss, C., Friedrich Hafiler ve Adolf Bihl. *Geschichte der Mauser Werke*. Berlin: y.y., 1938.
Mehmed Lütfî. *Esliha-i Osmânîye. Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyün Matba'ası*, 1309.
Mete, Ali Serdar. *Türk Mavzeri Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Ordusunda Mavzer Tüfekleri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2022.
Olson, Ludwig, *Mauser Bolt Rifles*. 3. Baskı, Montezuma: F. Brownell & Son, 1976.
Ortaylı, İlber. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.
Önsoy, Rifat. *Türk-Alman İktisadî Münasebetleri (1871-1914)*. İstanbul: Enderun Yayınları, (1982).
Piyâdeye Mahsus Süngü veya Kasaturalı Tüfenkle Mübâreze Ta'limnâmesi. İstanbul: Matba'a-i Askerîye, 1325.
Sander, Oral ve Kurthan Fişek. *ABD Dışişleri Belgeleriyle Türk-ABD Silah Ticaretinin İlk Yüzyılı 1829-1929*.
Schellendorf, Friedrich Bronzart von. *Mavzer Usûlünde Mükerrer Ateşli Tüfenkler*. Müt. Hayrî, Matba'a-i Osmânîye, İstanbul 1304.
Seel, Wolfgang. "Mauser-Gewehre unter dem Halbmond. Türken-Mauser", *Deutsches Waffen Journal*, 1981, sayı: 17/11, 1578-1582.
Selçuk, Mustafa. *Çanakkale Seferberliği Savaş, Eğitim, Cephe Gerisi*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2016.
Tetik, Fatih. *Sultanın Silahları II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayii ve Silah Teknolojisi (1876-1908)*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.
Türk, Fahri. *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti (1871-1914) Krupp Firması, Mauser Tüfek Fabrikası, Alman Silah ve Cephane Fabrikaları*. İstanbul: IQ Yayınları, 2012.
Wallach, Jehuda L. *Bir Askerî Yardımın Anatomisi Türkiye'de Prusya ve Alman Askerî Heyetleri 1885-1919*. çev. Fahri Çeliker. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1977.
Yorulmaz, Naci. *Büyük Savaşın Karakutusu II. Abdülhamid'den I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Silah Pazarının Perde Arkası*. İstanbul: Kronik Kitap, 2018.
Zengin, Ersoy. *Tophane-i Amire'den İmalat-ı Harbiyye'ye Osmanlı Devleti'nde Harp Sanayii (1861-1923)*. İstanbul: Kitabevi, 2020.

Atıf

Mete, Ali Serdar. “Mavzer”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2022.

Ali Serdar Mete, “Mavzer”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2022.